

NYA AVHANDLINGAR

Niklas Hansson: *Nätverkspolitik. Organisering, öppenhet och kontroll i Göteborgs Sociala Forumprocess 2003–2005*. Mara förlag, Göteborg 2008. 327 s., ill. English summary. ISBN 978-91-9746743-3-8.

I Niklas Hanssons ambitiösa men svårgenomträngliga etnologiska avhandling *Nätverkspolitik* får läsaren följa organiseringen av Göteborgs sociala forum 2004 och 2005. Dessa fora var två i raden av liknande arrangemang världen över som startade 2001 med det första *World Social Forum*. Det hölls i staden Porto Alegre i södra Brasilien, och var som ett slags motdrag mot *World Economic Forum* i Davos i Schweiz. Forumet samlade grupper från hela världen för några dagars samtal och utbyte av erfarenheter, kunskaper och strategier under mottot ”En annan värld är möjlig”.

Vägleddande för dessa fora har varit den principförklaring med riktlinjer (*Charter of Principles*) som togs fram i Porto Alegre. Forumet skulle vara en öppen mötesplats där olika organisationer i all sin mångfald kunde sammanstråla och arrangera aktiviteter. Det skulle inte ha någon formell ledare eller några talesmän, inte heller något eget politiskt program. Alla deltagare ansågs vara lika värda och skulle ges lika stort utrymme i beslutsprocesser och utformning av programpunkter. Politiska partier och statliga institutioner och organisationer fick inte delta. Våldsaktioner fick inte förekomma.

De sociala forumen är en del av den s.k. globala sociala rättviserörelsen, som är ett nätverk av olika organisationer som vänder sig mot global kapitalism och nyliberalism. Drygt femton fora har arrangerats i Sverige, varav två i Göteborg. Forumet 2005 samlade fler än tusen deltagare och innehöll ett 50-tal workshops, debatter och seminarier arrangerade av ett 70-tal organisationer och andra deltagare. Nätverket Stoppa USA:s krig ansvarade för programpunkten *Hur ska vi bygga solidaritet med motståndets Irak?*. Tidskriften *Fronesis* höll i en diskussion under rubriken *Den nyliberala staden och dess alternativ*. Filmen *Drowned out* av Franny

Armstrong visade hur lokalbefolkningen kom i kläm i ett dammprojekt i Indien.

Hansson analyserar emellertid inte forumens genomförande. I fokus är istället de organisatoriska processer i vilka denna globala mötesmodell fick fäste i Göteborg, och som knöt samman en heterogen skara rörelser, organisationer och aktivister och gjorde det möjligt att enas om gemensamma utgångspunkter, organisera möten, kommunicera och få till stånd ett arrangemang. Hansson vill därigenom beskriva och analysera förutsättningarna för en fungerande lokal sociala forumprocess.

Avhandlingens syfte är att ”undersöka produktion av nätverkspolitik, med Göteborgs Sociala Forumprocess som exempel” (s. 10). Hansson betraktar Göteborgs sociala forumprocess som en särskild, ny form av politisk aktivitet och mobilisering. Den är ett exempel på hur politik görs i dagens löst sammansatta nätverksformationer. Sociala fora skiljer sig från mer traditionella politiska organisationsformer, som t.ex. politiska partier vilka baseras på medlemskap, hierarkisk organisation, ledning och politiska program. De skiljer sig också från andra, väletablerade politiska praktiker som exempelvis demonstrationer. Forumen är även teoretiskt utmanande eftersom de inte tycks passa in i etablerade teorier om sociala rörelser, vilket är den forskning Hansson främst förhåller sig till.

Att Hansson så tydligt vill förhålla sig till tidigare forskning är positivt. Han nöjer sig inte med en analytisk beskrivning av forumprocessen utan brottas med teorier och skolor. Den långa redogörelsen kunde dock gärna ha kortats för att ge plats åt en lika aktiv hållning till etnologisk forskning, särskilt om politik och politisk mobilisering. Hansson nämner en rad studier men tar inte spjärn mot dem.

Central i översikten om rörelseforskning är resursmobiliseringsteorin som utvecklades under 1960- och 70-talen och som Hansson både kritiserar och hittar användbara begrepp i. En annan forskningstradition benämns ”identitetsparadigmet” eller ”teorin om nya sociala rörelser”, som behandlar kollektivt meningsskapande och identitet – en riktning som Hansson ställer sig

kritisk till och inte finner tillämplig på forumprocessen. Det är inom sistnämnda gren som tidigare forskning om sociala fora återfinns och som förstår dessa som ett uttryck för individuellt självförverkligande och skapande av kollektiv identitet.

Hansson väljer istället att låta sig inspireras av forskning som anlägger ett nätverksperspektiv på sociala rörelser, organiserings- och protestpraktiker för att undersöka processer genom vilka sociala rörelser organiseras, organiserar och kommunicerar. Perspektivet gör det möjligt att beskriva och analysera hur olikartade och geografiskt utspridda grupper kan länkas och hållas samman och skapa ett forum utan någon central styrning. Hansson beskriver forumprocessen som en självorganiserande mötesplats.

Det viktigaste analytiska verktyget är den mexikanske filosofen Manuel DeLandas assemblage teori. Hanssons val motiveras av att teorin fokuserar på uppkomstfasen av sociala formationer. Någon bra översättning är svår att hitta, men sammanfogning och ihopkoppling kan leda tanken rätt. Ett assemblage är en helhet, en heterogen struktur, som består av en heterogen uppsättning komponenter. Göteborgs sociala forumprocess är ett assemblage, menar Hansson, ett sammanlänkande av delar.

Till teorin hör flera begrepp, däribland "territorialisering" och "detrterritorialisering", vilka visar sig vara fruktbara för att förstå de processer och praktiker som avgränsar och homogeniserar assemblaget respektive försvagar och löser upp det. Ett annat begrepp är "kodning", som förenklat uttryckt handlar om hur styrt och sammanhållet assemblaget är. Exempelvis medför tydliga regler i ett styrdokument att assemblaget är starkare kodat, medan ett assemblage utan sådana regler är svagare kodat.

Teorin är väl funnen och Hanssons analys övertygande. Han hade dock kunnat arbeta ännu mer konsekvent med begreppen. Tyvärr glöms de bort lite mot slutet av avhandlingen.

Hansson genomför en nätverksanalys där individer varken följs eller ställs i första rummet. Han har sökt upp händelser, situationer och material som kan säga något om processen. Intervjuer och samtal har enbart använts för att få kunskap om denna. Källmaterialet består av anteckningar från observationer under möten, ett fåtal intervjuer med aktiva och material från internet i form av e-postlistor och webbsidor. Därtill kommer kampanjmaterial i form av affischer och flygblad. Hansson har även fotograferat. Några av fotona finns i kapitel elva, som behandlar genomförandet av forumet 2005.

Avhandlingens empiriska kapitel beskriver delar av processen från det att idén om att arrangera ett socialt forum i Göteborg föddes till den organiseringsprocess som därefter följde fram till forumet 2005. Centralt i analysen är att belysa hur sammanlänkningen av assemblagets delar gick till och förutsättningarna för detta. Detta skedde i en långt mer dynamisk, föränderlig, komplex och konfliktfylld process än vad följande förenklade sammanfattning av avhandlingen visar.

Det var enskilda personer som fick idén efter att ha deltagit i ett europeiskt forum i Paris 2003. En orsak till att den fick fäste i Göteborg var intresserade aktivister och organisationer som såg forumet som en ny modell för kollektiv politisk verksamhet efter en stormig tid med massdemonstrationer och annan mobilisering i Sverige och en rad andra länder. Sammandrabbningarna mellan demonstranter och polis under EU-mötet i Göteborg 2001 med våld, förstörelse och rättsliga efterspel var en viktig fond. Man ville hitta andra, alternativa sätt. En löst sammansatt arbetsgrupp bildades för att etablera en process där olika organisationer kunde delta i utformandet av ett forum.

Under några timmar någon eller några gånger i månaden under cirka två och ett halvt års tid samlades organisationerna för stormöten. Vid dessa möten avgränsade sig nätverket såväl socialt som fysiskt. Beslut fattades kollektivt genom "rundor" där alla gavs tillfälle att yttra sig. Mångfalden av åsikter och önskemål var viktigare än enighet och bakades i görligaste mån in i beslutsformuleringarna. Genom denna metod kunde man tala med en röst bestående av många röster. Konsensus, öppenhet, aktivt deltagande och transparens var principer som gav besluten och verksamheten legitimitet.

För att analysera den lokala principförklaring som togs fram hämtar Hansson begreppet "inramning" från rörelseforskningen. En ram är ett verktyg som används för att mobilisera support och förena deltagare eller för att misskreditera motståndare. Inramningen genom förklaringens formulering förstärkte Göteborgs sociala forums gränser. Många ville vara med och påverka textens utformning, som baserades på den från Porto Alegre. Förhandlingarna kring förklaringen var viktiga eftersom texten reglerade vilka som kunde delta. Diskussion uppstod om bl.a. partiförbudet, vilket aktualiserades av att ett antal partier ville delta. Även medias rapportering av händelserna i samband med EU-mötet 2001 kom att ge avtryck. I skrivningarna sökte man hantera negativa bilder och associationer och framstå som ett seriöst alternativ.

I förhållande till tidigare forskning om sociala rörelser framhåller Hansson att ramarna inte skapades av några centrala ledare eller upphovsmän. Inramningen kan inte heller förstås utifrån föreställningen om ett autonomt och rationellt handlande subjekt, vilket är utgångspunkt inom resursmobiliseringsteori. Snarare ser han inramningsprocesserna som interaktiva processer som involverar organisationer, individer och konversation inom nätverket samt mass- och alternativmedias beskrivningar av rörelsen.

Hansson visar vidare hur bruket av informations- och kommunikationsteknologi var viktigt för kontakt och kommunikation mellan mötestillfällena. E-postlistor användes för olika ändamål. Genom dem kunde alla bidra och nå ut. Diskussionerna där bildade ett slags organisatoriskt minne. Listorna ökade dessutom deltagarnas insyn i frågor och beslut som tagits. Samtidigt öppnade överflödet av information nätverkets gränser och gjorde det heterogent. Tekniken verkade alltså även deterritorialiserande.

I sociala rörelsers handlingsrepertoar ingår mottot. Hansson beskriver hur mottot för forumet 2005 – *Ett rättvist Göteborg i en rättvis värld* – förhandlades fram för att inkludera och attrahera olika grupper och organisationer. Vidare analyserar han tillkomsten av forumets programinnehåll. Arbetsgruppen fungerade här som en mäklare mellan organisationer och programförslag, utan att forma innehållet. Det skulle deltagarna ta fram. Organisatörernas uppgift var att tillhandhålla infrastrukturen för detta och att erbjuda mötesplatsen. Tillvägagångssättet speglar idén om organiseringen av en mötesplats snarare än bildandet av en organisation.

Att forumprocessen officiellt beskrevs som öppen och utan central styrning innebar inte att den var befriad från hierarkier eller maktrelationer. En liten grupp på fyra, fem personer kom att utgöra en närmast ofrivillig knutpunkt i nätverket med stort ansvar och inflytande. De hade tillgång till mer information än alla andra och förde interna diskussioner som de inte tog upp på stormötena. De delegerade i stor utsträckning uppgifter till sig själva, författade texter, satte regler för e-postlistorna, tog kontakter med media och ordnade lokaler, programblad, affischer och flygblad m.m. De formade därigenom ett inflytelserikt nätverk i nätverket.

Slutkapitlet innehåller en sammanfattning av avhandlingen och här upprepar Hansson sin kritik mot tidigare forskning. Han hävdar att forumen inte är uttryck för globala gemenskaper och identiteter baserade på värderingar som öppenhet och deltagardemokrati. De kan

inte heller förstås som resultaten av en rationell aktörs handlingar och intentioner.

För att karaktärisera forumen och kritisera tidigare forskning beskrivs Göteborgs sociala forumprocess igenom hela avhandlingen som något nytt och annorlunda. Men är forumen verkligen något nytt? Till viss del ja, men allt nytt bygger på något gammalt och det går att finna liknande företeelser där en mångfald aktörer strålar samman under ett paraply för att mötas, utbyta idéer och kanske föra kamp. Det kan t.ex. ske på konferenser, events, kongresser, utställningar eller demonstrationer där deltagarna själva bidrar till innehållet och där en arbetsgrupp sörjer för att få arrangemanget till stånd. Möjligen låter sig Hansson här själv styras av principförklaringen och deltagarnas uppfattning att forumet var ett nytt format.

Hansson tycks dessutom utgå från en stereotyp bild av traditionella organisationer och politiska partier som homogena och toppstyrda samt från forumens uttalade syfte att vara alternativ till dessa. Till exempelvis internationella FN-möten kommer deltagare från världens alla hörn med olika föreställningar, värderingar och agendor. De församlade ska kunna tala fritt och påverka de konsensusbeslut som fattas gemensamt. Ett politiskt parti kan bestå av fraktioner. På en partistämma läggs olika förslag och kompromisser framförhandlas. Även ett parti är ett assemblage, om än väsentligt mer homogent och avgränsat än en social rörelse eller ett forum. Och inte heller forumen var ju helt befriade från styrning av arbetsgruppens kärntrupp. Gruppen fick ett större inflytande än avsett och principförklaringen åsidosattes ibland. Skillnaderna framträder i det formella och officiella, men blir mindre tydliga när det informella och inofficiella lyfts fram. Diskussionerna och argumenten om likheter och skillnader kunde ha utvecklats och nyanserats – inte minst med hjälp av assemblageteorin.

Hanssons markering mot de studier som beskriver forumen som ett uttryck för identitet och självförverkligande förefaller vara överdriven. Finns det inte ens ett uns av sanning i denna forskning? Ett rimligt antagande är att om han följt individer och grupper istället för processer hade sannolikt identitetsargumentet trots allt framstått som befogat. Vad ser och ser han inte med materialet, metoden och valt fokus? Identitetsprocesser syns sannolikt inte särskilt tydligt i e-postlistor och under stormöten.

En nyanserad och mindre polemisk analys utifrån en mer kritisk hållning till fenomenet, materialet och metoden hade behövts. Det hade gjort delar av resonemangen

mer trovärdiga. Analysen av själva sammanlänkningen i forumprocessen är gedigen och vederhäftig, men avhandlingens slutsatser och argumentationen gentemot tidigare forskning är inte lika övertygande.

Om Hansson har en hög ambitionsnivå i analysen kan detsamma dessvärre inte sägas om andra, lika viktiga delar av hantverket. Hanteringen av formalia lämnar mycket att önska. I litteraturförteckningen blandas Oxford- och Harvardsystemen, liksom språken engelska och svenska. Referenser saknas eller är inte fullständigt angivna. Källhänvisningar saknas i många citat och utdrag i texten, särskilt de från e-postlistorna. Detta är inte acceptabelt i en doktorsavhandling. Tidspress är en sannolik men inte försvarbar förklaring.

Texten hade vunnit på ett enklare och rakare språk. Den blir emellertid bättre mot slutet av avhandlingen då antalet finurliga ordval och uttrycksätt avtar vilka snarare försvårar än underlättar läsningen. Stycken kan vara upp till en sida långa. Upprepningarna av resonemang och slutsatser är åtskilliga. Hansson hade även kunnat korta och stryka många av de 455 noterna. Placeringen av dem i löptexten borde ha varit mer sofistikerad. De är med något undantag rutinmässigt placerade efter meningarna, vilket ibland skapar osäkerhet kring vad de hänvisar till.

Avhandlingen är dessutom lång, inte mindre än 327 sidor med tolv kapitel. Behövs verkligen tre introducerande kapitel? Är kapitel elva motiverat? Hansson vill med det kapitlet bjuda läsaren på en personlig inblick i forumarrangemanget 2005 och visa hur det slutligen blev. Det är förvisso intressant men faller utanför studien och motiveras inte med ett gott vetenskapligt argument. Kapitlets innehåll kunde med fördel ha använts på annat sätt, t.ex. i inledningskapitlet för att tydligare illustrera fenomenet än vad som är fallet nu. För en okunnig läsare klarnar det först i kapitel två, där de sociala forumens bakgrund och karaktär tecknas. Alternativt kunde analysen ha fortsatt, för även under arrangementet kan exempelvis deterritorialiserings- och territorialiseringsprocesser iakttas.

Allt detta försvårar förståelsen av texten, som hade behövt en hel del ytterligare bearbetning för att bli omedelbart begriplig. Hansson kritiserar rörelseforskningen för att vara svårtillgänglig, men även hans egen studie är krävande att ta sig igenom. Att skriva om processer är en verklig utmaning, men just därför hade han behövt ha ett tydligt språk och en pedagogisk framställning.

Hanssons sätt att arbeta fram analysen i dialog med materialet förtjänar en kommentar. Trots att han säger

sig vilja ge en tät beskrivning är det i hög grad han själv som talar. Material och informanter kommer inte tillräckligt till tals. Hänvisningarna till empiri utgörs i många fall av citerade stycken ur Hanssons egna fältanteckningar. Det är att ge dessa stor tyngd. Det skapar distans till materialet och är vetenskapligt problematiskt eftersom läsaren i så hög grad måste lita till författaren. Analysen blir svårbedömd. Hansson hade dessutom kunnat bygga mer av brödtexten på fältanteckningarna, istället för att som nu låta dem stå för sig själva.

Sättet att skriva är även här delvis förklarligt mot bakgrund av att Hansson intresserar sig för organisatoriska processer. Hur ser t.ex. en god analytisk etnografi om e-postlistor ut? Är framställningen även en följd av att Hansson vill bort från att enbart följa individers och grupper handlande för att även undersöka vad exempelvis tekniken gör? Hur skriver man då? Det här är frågor som kräver vidare reflektion, diskussion och försök.

Att Hansson väljer att undersöka den organisatoriska processen med fokus på sammanlänkning är, sammanfattningsvis, både intressant och nydanande. Organisering spelar uppenbarligen roll och kan göras till föremål för undersökning. Ansatsen för tankarna till andra studier med likartade ingångar, främst i aktuell etnologi om materialitetens verkningar och i folkloristikens intresse för form. Hansson har ett intressant bidrag, som dock väcker frågor om hur man som etnolog tar sig an organisatoriska processer med etnografiska metoder.

Samtidigt finns i analysen välkända ingångar och teman såsom förhandlingar, inkludering, exkludering, makt och skapande av grupper och kollektiv. Med fokus på organisation och med nya teorier och begrepp studerar Hansson detta på ett nytt och fruktbart sätt. Han ansluter vidare till rörelsen inom aktuell etnologi att tona ner subjektet, lyfta betydelsen av det materiella och uppmärksamma globala flöden i lokala kontexter.

Avhandlingen hade behövt en tydligare introduktion och en klarare framställning beträffande struktur och språk. Hanteringen av formalia håller inte måttet. Det drar tyvärr ner helhetsintrycket av denna intresseväckande och angelägna studie om politisk aktivitet i dagens nätverkssamhälle.

Jan Turtinen, Nacka